

І. В. Грицюк,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри грошового обігу і кредиту
Буковинського державного фінансово-економічного університету
(м. Чернівці)

УДК 336.02

ДЕРЖАВНА ФІНАНSOVA ПОЛІТИКА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Розглядаються питання сутності державної фінансової політики та її складових. Досліджено теоретичні засади щодо формування державної фінансової політики економічного зростання та її стратегічні завдання.

Ключові слова: фінансова політика, державна фінансова політика, політика економічного зростання, грошово-кредитні інструменти, фінансова стабілізація.

Для забезпечення економічного зростання (окрім використання економічних факторів) необхідно розробити гнучку і дієву фінансову політику, яка давала б можливість раціонального поєднання економічних і фінансових ресурсів для досягнення мети держави, забезпечення розвитку підприємництва та підвищення рівня життя громадян. Фінансова політика є складовою економіки політики та важливим інструментом її реалізації. Головним завданням фінансової політики до останнього часу було пом'якшення наслідків економічної кризи та вихід з неї. Віднині домінують фінансової політики є реалізація політики економічного зростання. Основа цієї стратегії — забезпечення держави і підприємницького сектору достатніми фінансовими ресурсами, а також створення передумов їх раціонального й ефективного використання.

Окрім питань сутності понять “фінансова політика”, “державна фінансова політика”, визначення основних проблем та її стратегічних пріоритетів щодо ефективної її реалізації розглянуто в працях відомих вітчизняних економістів, таких як В. Александрова, В. Геєць, Ю. Зайцев, М. Крупка, С. Онишко, В. Опарін, І. Радіонова, В. Федосов, А. Чухно та ін.

Проблемі формування державної фінансової політики присвячено чимало праць відомих зарубіжних учених, а саме Дж. М. Кейнса, Д. Кларка, Р. Лукаса, Б. Твісса, Р. Харрода, Й. Шумпетера. Серед російських учених варто зазначити праці С. Глазьева, А. Дагаєва, В. Медінського, І. Молчанова, Л. Скамай, Е. Уткіна.

Аналіз фінансово-економічної літератури показує, що, незважаючи на численні публікації, які стосуються визначення суті і змісту фінансової політики та її практичної реалізації, серед науковців немає єдиного підходу. Це пояснюється тим, що поняття “фінансова політика” є складним, як з точки зору визначення його суті, так і з точки зору структури фінансової політики, її складових елементів і особливо розмежування організаційних рівнів практичної реалізації. У зв'язку з цим, важливо визначити концептуальні підходи щодо моделі економічного розвитку взагалі та фінансової політики зокрема.

В теоретичному аспекті одні автори визначають фінансову політику як цілеспрямовану діяльність держави у сфері формування, розподілу і використання фінансових ресурсів [1], другі — як складну сферу діяльності законодавчої і виконавчої влади, яка включає заходи, методи і форми організації та використання фінансів [2], треті — як сукупність форм, методів та інструментів регулюючої дії

на соціально-економічні процеси, пов'язані з реальним грошовим обігом [3]. Аналізуючи вказані та інші підходи [4; 5; 6; 7] щодо визначення фінансової політики, можна зробити висновок, що, по-перше, в авторів немає принципових розбіжностей у визначеннях, по-друге, фінансова політика — це розподільчі і перерозподільчі заходи, або форми і методи використання фінансів і, по-третє, це діяльність держави, яка мобілізує фінансові ресурси для виконання її функцій. На наш погляд, такі визначення є абстрактними і не в повній мірі характеризують фінансову політику як важливу складову економічної політики держави. Фінансова політика визначається економічною політикою і залежно від останньої вона може бути політикою економічного зростання, політикою стабілізації або політикою обмеження ділової активності. Оскільки Україна обрала шлях ринкової трансформації і визначила стратегію економічного зростання, то і фінансова політика повинна відображати і забезпечувати економічне зростання.

Держава визначає, розробляє та реалізує економічну і фінансову політику шляхом прийняття відповідних законодавчих актів, які регулюють економічні та фінансові процеси. Тому залежно від вибору економічної концепції визначають і фінансову. За формами прояву і методами державного фінансового регулювання в світовій практиці використовують кейнсіанську та монетарну концепції. Кейнсіанська фінансова концепція надає перевагу державному регулюванню та державній підтримці змін, що відбуваються в економіці. Кейнсіанство використовує політику фінансової експансії, яка передбачає розширення державних витрат і зменшення податків, а також відповідну грошово-кредитну політику — збільшення грошової маси в обігу. Збільшення державних витрат стимулює розвиток виробництва і відповідно зростання інвестицій. Така політика вимагає жорсткого контролю як за цінами, так і за зростанням інфляції, відсоткових ставок, податків. Реалізація такої політики можлива за умови довгострокових програм централізованих інвестиційних вкладень. Протилежною є монетарна концепція, яка передбачає функціонування нерегульованого ринку, а державне втручання в економіку обмежується шляхом підтримки стабільних темпів зростання грошової маси. Монетарна політика впливає на прискорення темпів економічного зростання на певному етапі. Рестрикційна монетарна політика направлена на скорочення державних витрат, підвищення податків, тобто на скорочення купівельної спроможності, стримування темпів інфляції та зменшення дефіциту бюджету. Кінцевим результатом такої політики є переорієнтація ресурсів від споживання до нагромадження. Важливо підкреслити, що і монетаризм, і кейнсіанство в чистому вигляді використовуються на практиці дуже рідко і тому якраз на державу покладаються функції щодо розробки законодавчої бази та забезпечення визначених меж втручання у підприємницьку діяльність.

У зв'язку з цим, необхідно, з методологічної точки зору, чітко визначитися з поняттями “теорія” і “політика”. Теорія вивчає ті явища і процеси у фінансовій сфері, які склалися на сьогодні, політика вказує на те, що має бути, тобто визначає орієнтири майбутнього — в якому напрямку повинна розвиватися фінансова система. Політика — це наука державного управління [7, с. 261], функція держави, а держава — це суб'єкт, який здійснює політику, і тому без держави немає сенсу говорити про політику. Фінансова політика — це, в першу чергу, практична діяльність держави, яка виробляє фінансові правила гри, з одного боку, для господарюючих суб'єктів, а з другого — створює оптимальні умови для раціональної організації економіки взагалі та фінансової системи зокрема. Особливо роль держави зростає в період реформування економіки і в цих умовах вона відіграє головну роль в її стабілізації.

У фінансовій літературі розглядається питання щодо визначення суті та змісту державної фінансової політики. Як правило, державна фінансова політика визначається як сукупність фінансових заходів, що здійснюються державою через фінансову систему, як політика держави, уряду щодо використання державних фінансових ресурсів, як сукупність цілеспрямованих державних заходів щодо

формування й ефективного використання фінансових ресурсів країни тощо [1; 6; 8; 9; 10; 11]. Аналіз цих точок зору показує, що, по-перше, це проведення державних заходів через фінансову систему, по-друге, це політика держави з організації та використання фінансів, по-третє, це сукупність цілеспрямованих державних заходів щодо формування й ефективного використання фінансових ресурсів. Позитивно оцінюючи наукові напрацювання щодо визначення державної фінансової політики, автор пропонує визначити державну фінансову політику як систему науково-обґрунтованих та законодавчо визначених засад (принципів, методів, інструментів) та організаційних заходів (форм і методів мобілізації фінансових ресурсів) у фінансово-кредитній сфері, направлених на забезпечення збалансованого розвитку економіки та довгострокової фінансової і грошово-кредитної стабільності держави. Мета державної фінансової політики полягає в тому, щоб забезпечити дохідність капіталу і відповідно темпи його нагромадження та підтримувати такий рівень інвестицій, який забезпечував би економічне зростання при досягненні повної зайнятості. Тобто на цьому етапі розвитку важливою складовою державної фінансової політики повинно бути сприяння формуванню капіталу та залучення інвестицій, а також оптимізація пропорцій між індивідуальним та суспільним споживанням.

Порівняння термінів “фінансова політика” та “державна фінансова політика” показує, що поняття “фінансова політика” відображає розподільчі і перерозподільчі заходи, або форми і методи використання фінансів, а “державна фінансова політика” — це проведення державою заходів з організації фінансів з метою забезпечення економічного і соціального розвитку. Державна фінансова політика включає не тільки розроблення теоретичних положень фінансової політики, законодавчого її забезпечення, але й передбачає також її реалізацію через державне регулювання та державну підтримку. Реалізація державної фінансової політики передбачає, по-перше, теоретичну розробку науково-обґрунтованої концепції, яка спирається на економічні закони і закономірності, по-друге, визначення стратегії та тактики фінансової політики. Стратегія і тактика виступають як різні часові горизонти, тому і неоднакові за масштабами мети і засоби їх досягнення. Фінансова стратегія — це довгострокова програма, орієнтири на віддалену перспективу. Фінансова тактика — це вирішення завдань нинішнього, сучасного періоду, тобто коригування стратегічного курсу з урахуванням нинішнього стану. Безумовно, фінансова стратегія і фінансова тактика знаходяться в діалектичній залежності, хоча пріоритет за фінансовою стратегією як більш стабільною та визначальною для розвитку економіки і фінансової системи. Розробляючи фінансову політику, держава визначає її мету і завдання на довгострокову перспективу, а також формує відповідні засоби їх досягнення.

Глобалізація ринків та розвиток інформаційних технологій у фінансовому секторі все в більшій мірі сприяють та посилюють конкуренцію, тому успіх фінансової політики визначається не тільки високими фінансовими результатами в короткостроковій перспективі, а, в першу чергу, стратегічною ефективністю — досягнення рівня розвитку економіки, який забезпечує рівень життя відповідно до світових стандартів.

По-третє, це найпрактичніші дії держави на досягнення поставленої мети. Тому необхідно визначити об’єкт і завдання фінансового регулювання. У фінансовій політиці, на макрорівні, об’єктом її управління є фінансові активи та зобов’язання держави, тобто управління публічними фінансами, на мікрорівні — корпоративними фінансами шляхом розробки відповідних законодавчих актів, які створюють умови для ефективної діяльності господарюючих суб’єктів. Метою державної фінансової політики є забезпечення фінансової стабільності та фінансової безпеки держави через раціональне державне регулювання фінансами державного і корпоративного сектору, а також забезпечення стабільного функціонування фінансової системи в цілому.

Державна фінансова політика повинна проводитися урядом. Це пов'язано з тим, що фінансова система включає різні інститути та органи, які здійснюють управління грошовими потоками і які відокремлені один від одного. Так, відповідно до Конституції України, основним завданням Ради НБУ є розроблення Основних засад грошово-кредитної політики, а НБУ згідно з Основними засадами визначає та проводить грошово-кредитну політику. Тобто НБУ є єдиною установою, якій законом визначено розробляти грошово-кредитну політику держави. Відповідаючи за стабільність національної грошової одиниці, НБУ проводить грошово-кредитну політику шляхом політики відсоткової ставки та контролю за грошовою масою й оперативно реагує, якщо порушується їх рівновага. Якщо у 2002 р. було встановлено чотири основні прогностичні показники (індекс споживчих цін, монетарна база, грошова маса та обмінний курс гривні до долара США), що характеризують грошово-кредитну політику, то у 2011 р. тільки два (індекс споживчих цін та монетарна база), і тому пріоритетом грошово-кредитної політики є досягнення та підтримання цінової стабільності в державі, а критерієм цінової стабільності є динаміка індексу споживчих цін. При цьому варто наголосити на тому, що протягом всіх періодів цільові завдання Основних засад грошово-кредитної політики через цільові індикатори фактично не виконувалися, що вимагало від НБУ вносити корективи у прогностичні значення. Однією з причин цього є недоліки та суперечності в координації взаємодії уряду та НБУ, а також недосконала законодавча база. Таким чином, грошово-кредитна політика є науково обґрунтованим прогнозом основних напрямків її розвитку та термінів досягнення необхідних параметрів у майбутньому. Прогноз монетарних показників є важливим засобом як обрання стратегії, так і прийняття конкретних рішень органами державної виконавчої влади щодо розвитку економіки та фінансової системи.

Формування державної фінансової політики не обмежується тільки НБУ, за яким законодавчо закріплено проведення монетарної політики. За державну фінансову політику також відповідає Міністерство фінансів, яке розробляє бюджетну політику. Проведення бюджетної політики, відповідно до Бюджетного кодексу України (ст. 33), покладається на Міністерство фінансів України, яке розробляє проект Основних напрямів бюджетної політики та подає його на розгляд Кабінету Міністрів України, який схвалює його і у триденний строк подає до Верховної Ради України. Але Міністерство фінансів проводить державну фінансову політику в межах своїх повноважень, виходячи з визначення дефіциту чи профіциту державного бюджету і відповідно впливає на формування та проведення фінансової політики. У той же час на Міністерство фінансів покладається завдання щодо формування та забезпечення реалізації державної фінансової, бюджетної, податкової і митної політики, а також формування та проведення у межах повноважень єдиної державної фінансової політики щодо розвитку ринку фінансових послуг, розвитку державних банків, Державної іпотечної установи та інших фінансових органів.

Проект основних напрямів бюджетної політики ґрунтується на основних прогностичних макропоказниках (ВВП, індекс споживчих цін та цін виробників, офіційний обмінний курс гривні, рівень безробіття тощо) та основних завданнях бюджетної політики (напр., граничний обсяг дефіциту державного бюджету, граничний обсяг державного боргу, прожитковий мінімум та рівень його забезпечення тощо). Так, метою Основних напрямів бюджетної політики у 2011 році було створення умов для рішучого подолання наслідків фінансово-економічної кризи, проведення ефективної податково-бюджетної політики, збільшення розміру заробітної плати, сприяння ціновій та валютно-курсовій стабільності. У пропозиціях Верховної Ради України до Основних напрямів бюджетної політики на 2011 р. задекларовано, що Закон про Державний бюджет України на 2011 р. повинен узгоджуватися з Основними засадами грошово-кредитної політики на 2011 р. Відповідно до Закону України "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України" визначення прогностичних макроекономічних показників

є компетенцією Кабінету Міністрів України. Так, у 2012 році номінальний ВВП зріс до 1 475,5 млрд. грн., темпи зростання реального ВВП склали 6,5 %, індекс споживчих цін — 7,9 %, індекс цін виробників — 9,7 %, рівень безробіття — 7,2 %–7,7 %.

У деяких випадках (виходячи з політичної доцільності, або недостатнього економічного обґрунтування) використання цих прогнозних показників не забезпечує належної бази для розробки Основних засад грошово-кредитної політики. Звичайно, це призводить до ускладнень у розробленні та реалізації заходів з монетарної політики. Тому необхідно законодавчо визначити компетенцію та розмежувати відповідальність за забезпечення цінової стабільності між Кабінетом Міністрів України та НБУ.

Крім НБУ та Мінфіну, в межах своєї компетенції та повноважень на формування та практичну реалізацію фінансової політики впливають практично усі органи державної виконавчої влади (ДПА, ДМС, НКЦПФР тощо). У той же час у державі немає органу чи інституції, які координували б або взяли під контроль хоча б проведення аналізу щодо виконання чи невиконання основних положень задекларованої фінансової політики (бюджетної, грошово-кредитної, податкової). Аналіз даних табл. 1 показує, що за період з 2007 року по 2012 рік завдання грошово-кредитної і бюджетної політик не завжди співпадають, що призводить у кінцевому рахунку до необхідності внесення змін до прогнозних показників у середині або в кінці року. Більше того, сукупність цих двох політик не складає в цілому державну фінансову політику.

Отже, виходячи з вищевказаного, можна зробити висновок, що державну фінансову політику необхідно розробляти як єдину, цілісну, при цьому грошово-кредитна, бюджетна, податкова, митна політики тощо є її складовими. Розробку державної фінансової політики варто доручити постійно діючому органу, який не залежав би як від Уряду, так і від політичних інституцій. Це пов'язано з тим, що в Україні за 20 років незалежності змінилось 18 Урядів і кожен Уряд пропонував свої програми економічного розвитку і відповідно фінансової політики. Як правило, жоден Уряд не виконував цих програм, а отже, не було і стратегії державної фінансової політики. Тобто повинна бути розроблена стратегія державної фінансової політики, яка мала б статус Закону і не залежала від зміни Урядів, а виконувалася кожним урядом, який призначається Президентом. Розробку стратегії державної фінансової політики необхідно надати незалежному органу — Науково-консультативній раді з розробки стратегії державної фінансової політики. Цей орган повинен складатися з відомих фахівців економічної і фінансової науки — незалежних експертів (5 осіб) та представників органів державної виконавчої влади (Мінфін — 1 особа, ДПА — 1 особа, ДМСУ — 1 особа), а також НБУ — 1 особа. Варто зазначити, що наприклад, у Німеччині питаннями розробки прогнозів займається Рада експертів з питань загальногосподарського розвитку при Уряді ФРН [12, с. 222].

Створення такого органу потрібно не тільки для розробки внутрішньої державної фінансової політики, але й для формування зовнішньої державної фінансової політики, адже, починаючи з кінця ХХ ст., під контролем міжнародних фінансових центрів відбувся перехід до тотального контролю фінансової системи світу, коли фінансова рента відіграє ключову роль, а фінансові операції починають панувати над виробництвом, коли тепер гроші роблять самі гроші шляхом дерегуляції фінансових ринків та розвитку фінансових спекуляцій. Сутність такої фінансової політики полягає в тому, що різко збільшуються відсоткові ставки з метою направлення потоків капіталу в розвинені країни і, в першу чергу, в США та обмежуються пропозиції долара як засобу боротьби з інфляцією. Результатом такої політики стало перенесення центру ваги процесу нагромадження капіталу із сфери виробництва в сферу фінансів. Капітал почав шукати вигідні спекулятивні можливості замість здійснення інвестицій у реальне виробництво і тому зростання кількості фінансових активів щодо реальних активів призвело до різкого зменшення прибутку й обмеження реальних інвестицій. Грошові кошти, не маючи можливості

прибуткового вкладення в реальний сектор економіки, почали вкладатися у фінансові активи, ціни на які зростали шляхом спекулятивного попиту. Так, наприклад, маса деривативів у 2006 році склала 283 трлн. дол. (тобто більше ніж шість сукупних світових ВВП), а у середині 2008 року об'єм деривативів досяг 684 трлн. дол. [13, с. 261], що призвело до падіння спекулятивного ринку нерухомості США і початку глобальної фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр.

Таблиця 1

Основні мета та завдання грошово-кредитної та бюджетної політики у 2007–2012 рр.

Роки	Основні засади грошово-кредитної політики	Основні напрями бюджетної політики
2007	Підтримка стабільності гривні, макроекономічної збалансованості та створення передумов для відновлення сталого економічного зростання, вирішення поточних і довгострокових соціально-економічних завдань.	
2008	Утримання стабільності національної грошової одиниці як важливої передумови фінансової і макроекономічної рівноваги та сталого соціально-економічного розвитку країни.	Забезпечення макроекономічної стабільності, збалансованості та стійкості бюджетної системи. Перехід від фіскальної до стимулюючої функції податкової системи.
2009	Забезпечення стабільності національної грошової одиниці, що є основою збалансованого економічного розвитку, підтримання рівня зайнятості та реальних доходів населення.	Перетворення бюджетної політики на дієвий інструмент соціально-економічного розвитку держави, підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів, покращення матеріального становища та доброту громадян. Формування прогнозованої та раціональної податкової політики.
2010	Забезпечення стабільності грошової одиниці, що є основою для збалансованого економічного розвитку, підвищення рівня зайнятості та реальних доходів населення.	Забезпечення збалансованості бюджету, сформованого на основі реалістичного макроекономічного прогнозу та спрямованого на подолання кризових явищ. Формування прогнозованої, раціональної податкової та митної політики, що сприятиме економічному зростанню, створенню єдині правові сфери діяльності суб'єкта господарювання.
2011	Пріоритетом грошово-кредитної політики визначено досягнення та підтримання цінової стабільності в державі.	Формування бюджетної політики, яка буде спрямована на створення умов для рішучого подолання наслідків фінансово-економічної кризи, проведення ефективної податково-бюджетної політики, переходу до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки, підвищення рівня зайнятості населення, збільшення розміру заробітної плати, сприяння ціновій та валютно-курсівій стабільності.
2012		Формування сприятливого макроекономічного середовища, здійснення послідовних та ефективних заходів у податково-бюджетній сфері, забезпечення стабільності державних фінансів, високих темпів економічного зростання на основі проведення модернізації економіки держави та підвищення її конкурентоспроможності, формування бюджету на 2012 рік за принципом середньострокового бюджетного планування з чіткими фіскальними та видатковими орієнтирами.

У зв'язку з цим, виникають проблеми щодо, по-перше, розробки фінансової політики України відповідно до умов фінансової глобалізації і, по-друге, розроблення різноманітних заходів на випадок виникнення кризових явищ світової економіки та світової фінансової системи. Якраз незалежний орган повинен дати відповідні рекомендації Уряду щодо розміщення цінних паперів на міжнародних фінансових ринках, оцінити можливі ризики та гарантії отримання доходу тощо. Якщо інші країни, використовуючи фінансові методи, отримують доходи, то і наша країна повинна навчитися також їх отримувати. Більше того, участь у розміщенні цінних паперів, торгівля ними повинні не тільки приносити дохід, але й нагромаджувати досвід для подальшої участі та розширення сфери діяльності. Крім цього, необхідно розробити рекомендації щодо вкладення капіталу іноземними інвесторами в реальний сектор економіки. Фінансова політика, її мета полягає в тому, щоб досягти і підтримувати такий рівень інвестицій, який забезпечував би стійке економічне зростання та повну зайнятість. Рівень інвестицій залежить від дохідності капіталу. Уряд безпосередньо не може впливати на дохідність капіталу, але може впливати на відхилення ринкової дохідності, прийнятної для інвестора, від реальної дохідності. Ринкова дохідність капіталу пов'язана з дохідністю інших активів (наприклад, з дохідністю облігацій Уряду, депозитів, іноземних активів тощо), а оскільки усі норми дохідності пов'язані між собою, то Уряд, визначаючи пропозицію окремих активів і норму дохідності деяких з них, може впливати на дохідність, яка є прийнятною для інвесторів і відповідно на темпи реальних інвестицій.

Важливою складовою фінансової політики держави є розроблення різноманітних фінансових методів щодо недопущення або пом'якшення наслідків фінансово-економічних криз. Фінансово-економічна криза 2008–2009 рр. показала, що Україна не має досвіду та відповідних інструментів її подолання. Безумовно, криза в Україні була спровокована не тільки глобальною фінансово-економічною кризою, але й некомпетентною політикою держави, неготовністю уряду і фінансово-економічної науки щодо прийняття активних та ефективних кроків її локалізації та зменшення негативних наслідків. Відсутність законодавчої бази щодо антикризового управління призвели до того, що були прийняті антикризові заходи, які мали короткостроковий характер і направлені на швидку стабілізацію всіх сфер діяльності. Так, був прийнятий Закон України “Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України” від 31 жовтня 2008 р. № 639–IV, рішення Ради національної безпеки й оборони “Про невідкладні заходи з посилення фінансово-бюджетної дисципліни та мінімізації негативного впливу світової фінансової кризи на економіку України” (введено в дію Указом Президента України від 24 жовтня 2008 р. № 695/2008), Указ Президента України “Про додаткові заходи щодо подолання фінансової кризи в Україні” від 24 жовтня 2008 р. № 965/2008, а також була прийнята Програма діяльності Кабінету Міністрів України “Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток” від 20 грудня 2008 р. № 1107. Вказані документи були прийняті якраз під час кризи і кардинально змінити ситуацію вже не змогли. Як показує аналіз, у 2008 р. сальдо поточного рахунку платіжного балансу склало (–12,8 млрд. дол.), або – 7,0 % до ВВП, індекс споживчих цін склав 122,3 % до попереднього року, індекс цін виробників промислової продукції – 12,3 % до попереднього року, у 2009 році реальний ВВП знизився на 14,8 % порівняно з показником 2008 року, інвестиції в основний капітал зменшилися з 233 081 млрд. грн. до 151 777 млрд. грн., або на 34,88 % [14, с. 223–225]. Тому успіхи фінансової політики визначаються не тільки високими або низькими результатами в короткостроковій перспективі, скільки досягненням ефективної результативності в довгостроковій перспективі шляхом залучення інвестицій та управління ними, а також забезпечення довгострокової фінансової стабільності. Наслідки фінансово-економічної кризи та рецесія ще раз підтверджують, що сировинний шлях розвитку економіки є безперспективним. Залежність зростання

ВВП за рахунок продажу металопродукції та хімічної продукції на певному етапі є виправданими, але в подальшому Україна буде втрачати головні чинники — нові наукоємні технології, які будуть забезпечувати розвиток у майбутньому.

Не менш важливою проблемою зовнішньої державної фінансової політики є забезпечення зовнішньоекономічної та фінансової стабілізації. Мета зовнішньоекономічної і фінансової стабілізації полягає в тому, щоб забезпечити рівновагу платіжного балансу країни. Фінансовими інструментами зовнішньоекономічної стабілізації виступають, по-перше, валютні обмеження, по-друге, зміна курсу національної грошової одиниці, по-третє, зміна відсоткової ставки, по-четверте, управління валютними резервами тощо. У цілому використання державою інструментів зовнішньоекономічної стабілізації обмежується нагромадженими валютними резервами, а також державним бюджетом. Зовнішньоекономічна рівновага залежить від показників зовнішніх дисбалансів економіки. Так, дефіцит поточного рахунку платіжного балансу виникає тоді, коли валютні резерви не покривають його трьохмісячний дефіцит або його дефіцит перевищує 5 % ВВП. Фінансові інструменти зовнішньоекономічної стабілізації безпосередньо впливають на фінансові результати зовнішньоекономічної діяльності і залежать від податкової та митної політики. Податковими інструментами стимулювання експорту є, в першу чергу, пільги на податок на прибуток, а також податкові кредити та зменшення, відміна, повернення ПДВ при вивезенні сировини і комплектуючих для виробництва експортної продукції, прискорена амортизація тощо. Фінансовими інструментами для залучення іноземних інвесторів є зменшення ставки податку на прибуток, повернення податку при реінвестуванні в національне експортоорієнтоване виробництво, податкові кредити тощо. Інструментами митного регулювання виступають експортні й імпорتنі збори і платежі, які використовуються в більшій мірі з фіскальною, ніж зі стабілізаційною метою. У межах зовнішньоекономічної стабілізації використовуються імпорتنі митні платежі, які пов'язані з імпортозаміщенням, а також зі стимулюванням притоку прямих іноземних інвестицій шляхом обмеження внутрішньої конкуренції для товарів, які виробляються і реалізуються іноземним інвестором на внутрішньому ринку. Використовуються також митні збори при перетині кордону, транспортні збори, екологічні збори тощо.

Поряд з податковими та митними інструментами, важливими і результативними є бюджетні та кредитні інструменти зовнішньоекономічної стабілізації. До бюджетних інструментів зовнішньоекономічної стабілізації належать бюджетне фінансування видатків зовнішньоекономічних суб'єктів на НДДКР, оренду землі і приміщень, закупівлю сировини, обладнання, будівництво виробничих потужностей, купівлю акцій компаній, участь у виставках і ярмарках, витрати на реєстрацію, сертифікацію тощо. Кредитними інструментами зовнішньоекономічної стабілізації є, по-перше, залучення позик міжнародних фінансових організацій, по-друге, пільгове кредитування міжнародних інвестиційних кредитів іноземних компаній і національних інвесторів за кордоном, по-третє, фінансування малих та середніх потенційних експортерів, по-четверте, використання кредитних інструментів для стимулювання притоку іноземного капіталу.

Формування фінансових методів зовнішньоекономічної стабілізації тісно пов'язане з фінансовими можливостями бюджету, його дефіцитом. Показник дефіциту бюджету, який виник у результаті використання фінансових інструментів зовнішньоекономічної стабілізації, необхідно порівнювати з ВВП. У країнах ЄС дефіцит бюджету визначено на рівні 3 % від ВВП. Тому залежно від величини цього показника можна визначити, як впливають фінансові інструменти на дефіцит бюджету — суттєво чи несуттєво. Варто підкреслити, що кожний фінансовий інструмент впливає на дефіцит бюджету й одночасно має обмеження, яке залежить від його питомої ваги в доходах чи видатках бюджету.

Проведене дослідження щодо формування державної фінансової політики дозволяє зробити такі висновки:

1. Державна фінансова політика є складною і багатогранною категорією, яка включає в себе розробку теоретичної моделі, а також відповідні організаційні заходи, націлені на мобілізацію фінансових ресурсів, їх розподіл і використання для виконання державою її функцій.

2. Відсутність єдиного державного органу, який формує державну фінансову політику, призводить до того, що розроблені окремо монетарна, бюджетна, податкова, митна політики не завжди узгоджуються між собою та викликають не лише непорозуміння між цими органами, але й значні фінансові втрати держави. Тому державна фінансова політика повинна бути системною, цілісною, розробленою єдиним органом, до складу якого мають увійти відомі фахівці фінансової науки та державного управління, й обов'язковою для виконання усіма учасниками фінансових відносин незалежно від зміни урядів чи політичної ситуації в країні. Створення постійного незалежного органу, який буде розробляти державну фінансову політику, необхідно затвердити відповідним Законом, а сама державна фінансова політика також повинна мати статус Закону.

3. Передбачити розробку концептуальних підходів щодо державної фінансової політики, які повинні включати мету, принципи, методи, інструменти, форми і засоби мобілізації фінансових ресурсів, їх різні комбінації, а також передбачити набір (враховуючи досвід пом'якшення кризи 2008–2009 рр.) антикризових заходів та заходів попередження кризи. Варто врахувати, що структура українського експорту залежить від кон'юнктури на світових ринках, від попиту і пропозиції на сировинні продукти і в умовах підйому це призводить до поліпшення фінансово-економічного стану, а в умовах кризи та рецесії — до нестабільності внутрішніх макропоказників.

Державна фінансова політика, спираючись на вироблені правила і принципи, повинна бути інституційно скоординована з самого початку, тобто уряд формує фіскальну політику незалежно від монетарної, а Національний банк України враховує фіскальну політику, а також інші чинники при формуванні та реалізації монетарної політики.

4. Стратегічна мета розробки державної фінансової політики полягає, з одного боку, в тому, щоб забезпечувати дохідність капіталу, темпи його нагромадження та підтримувати такий рівень інвестицій, який забезпечував би економічне зростання. З другого боку, необхідно забезпечити стабільність цін. Відсоткові ставки і грошову масу необхідно розглядати як засоби стабілізації цін, а державні витрати та фіскальну політику — як засоби досягнення повної зайнятості.

Так, Європейський Союз в основу своєї фінансової політики задекларував забезпечення стабільності цін після кризи 2008–2009 рр., а МВФ направив свої зусилля на вироблення нової концепції його розвитку та подальшої діяльності, а також пошуку та модернізації джерел прибутку.

5. Важливим напрямом державної фінансової політики є забезпечення зовнішньоекономічної стабілізації і, в першу чергу, утримання на позитивному рівні поточного рахунку платіжного балансу. Економічне зростання при погіршенні зовнішньоекономічних розрахунків (поточного рахунку платіжного балансу) призводить до залежності від зовнішніх джерел фінансування і в кінцевому підсумку до погіршення внутрішніх макропоказників та зменшення золотовалютних резервів держави.

Список використаних джерел:

1. Фінанси [Текст] : [підручн.] / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. — К. : Знання, 2008. — 611 с.
2. Василик, О. Д. Теорія фінансів: підручник [Текст] / О. Д. Василик ; КНУ ім. Т. Г. Шевченка. — [4-е вид., доп.]. — К. : Нюс, 2003. — 416 с.
3. Бабич, А. М. Финансы [Текст] : [учебн.] / А. М. Бабич, Л. Н. Павлова. — М. : ИД ФБК — ПРЕСС, 2000. — 759с.

4. Річний звіт НБУ за 2010 рік [Текст]. — К. : Вид-во НБУ, 2011. — 206 с.
5. Финансовая политика России [Текст] / под ред. Р. А. Набиева, Г. А. Арыкбаева. — М. : Финансы и статистика, 2008. — 399 с.
6. Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку [Текст] : у III т. / за ред. А. І. Даниленка. — К. : Фенікс, 2008. — Т. I: Фінансова політика та податково-бюджетні важелі її реалізації. — 468 с.
7. *Зимовець, В. В.* Державна фінансова політика економічного розвитку [Текст] / В. В. Зимовець ; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. — К. : [Б.в.], 2010. — 356 с.
8. *Лондар, С. Л.* Фінанси [Текст] : [навч. посіб.] / С. Л. Лондар, О. В. Тимошенко. — Вінниця : Нова книга, 2009. — 384 с.
9. *Райзберг, Б. А.* Современный экономический словарь [Текст] / Б. А. Райзберг, Л. М. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. — [5-е изд., перераб. и доп.]. — М. : ИНФРА-М, 2007. — 495 с.
10. *Салтикова, Г. В.* Фінансова політика держави: сутність, напрями та інструменти реалізації / Г. В. Салтикова // Вісник Міжнародного Слов'янського університету. Харків. Економічні науки. — 2011. — Т. 14, № 1. [Електронний ресурс] Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. — URL : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vmsu/econ/2011_1/Sal.pdf.
11. Фінанси: курс для фінансистів [Текст] : [навч. посіб.] / О. П. Близнюк [та ін.] ; за ред. В. І. Оспіщева. — К. : Знання, 2006. — 415 с.
12. Финансово-кредитный словарь [Текст] / гл. ред. Н. В. Гаретовский. — М. : Финансы и статистика, 1988. — Т. III. — 511 с.
13. *Арсеенко, А. Г.* Вызовы глобализации и Украина [Текст] / А. Г. Арсеенко, Л. Н. Малюк, Н. В. Толстых. — К. : Институт социологии НАН Украины, 2011. — 356 с.
14. Соціально-орієнтоване державне управління [Текст] : [монограф.] / В. Г. Воронкова, О. О. Фурсін, Н. В. Сапа ; Запоріж. держ. інж. акад. — Запоріжжя : ЗДІА, 2011. — 256 с.

*Рекомендовано до друку кафедрою грошового обігу і кредиту
Буковинського державного фінансово-економічного університету
(протокол № 8 від 19 лютого 2013 року)*

Надійшла до редакції 15.03.2013

Грицюк И. В. Государственная финансовая политика экономического роста

Рассматриваются вопросы сущности государственной финансовой политики и ее составляющих. Исследованы теоретические основы по формированию государственной финансовой политики экономического роста и ее стратегические цели.

Ключевые слова: финансовая политика, государственная финансовая политика, политика экономического роста, денежно-кредитные инструменты, финансовая стабилизация.

Hrytsiuk, I. V. State Financial Growth Policy

The article deals with the nature of government financial policy and its components. The theoretical basis for the formation of government financial policy of economic growth and its strategic objectives are researched.

Keywords: fiscal policy, government fiscal policy, growth policy, monetary instruments, financial stabilization.

